

EYLEME VE ÜRETİME DAYALI KARŞILAŞTIRMALI KÜLTÜR ÇALIŞMALARI DERSİ: DON KIŞOT İLE NASRETTİN HOCA'YI TANIŞTIRMAK

Berin Uyar

Özet

Bu yazı TÖMER tarafından 3-4 Mayıs 2007 tarihinde düzenlenen "7. Dünyada Türkçe Öğretimi Sempozyumu"nda sunulmuş, Duisburg-Essen Üniversitesi'nin Türkçe Bölümü'nde sürdürülmekte olan Kültür Çalışmaları (Cultural Studies) seminerini konu almıştır. Almanya'da, orta ve lise düzeyindeki okullarda Türkçeyi anadili olarak öğretecek ikinci- üçüncü kuşak öğretmenlere yönelik olarak geliştiren programı tanıtan metinde yabancı dil öğretimine yönelik bir disiplin olan ülkebilgisi dersinin Almanya'da nasıl bir tarihi gelişme gösterdiğine değinilmiş; aileleri farklı yıllarda Türkiye'den göç etmiş üniversite öğrencileriyle ilgili bazı gözlemler aktarılmış; üniversitede uygulanmakta olan Kültür Çalışmaları dersinin içeriği, hedefleri ortaya konmuş; semineri destekleyen uygulamalardan örnekler verilmiştir.

Anahtar sözcükler: kültürlerarası ülkebilgisi, kültür çalışmaları, karşılaştırmalı kültür bilgisi, çokkültürlü toplum, anadili, ikidillilik, ulusal ve kültürel kimlik, etnosantrizm, kültürel yaşama katılım, entegrasyon

COMPARATIVE CULTURAL STUDIES BASED ON ACTION AND PRODUCTION: INTRODUCING DON QUIXOTE TO NASREDDIN HODJA

Abstract

This article was presented at the "7th Symposium on Turkish Language Teaching in the World" held by TOMER on 3-4 May 2007, and focused on the Cultural Studies seminar followed at the Türkçe Department of Duisburg-Essen University. In the text, which introduced the programme developed for the second and third generation teachers to teach Turkish as the mother tongue at middle schools and high schools in Germany, how the course of country information, which is a discipline on foreign language teaching, has developed through the history was touched upon; some observations regarding the university students whose parents emigrated from Turkey in different years; the context and aim of the Cultural Studies course that is applied at the university have been put forward; examples from applications that support the seminar have been given.

Key words: intercultural country information, cultural studies, comparative knowledge of culture, multicultural society, mother tongue, bilingualism, national and cultural identity, ethnocentrism, adaptation into the cultural life, integration.

Giriş

Bu yazıda, Duisburg- Essen Üniversitesi, *Turkistik*¹ Bölümü'nde, önlisans ve lisans öğrencileri için farklı başlıklarla sunulan *Kültürlerarası Ülkebilgisi*², yeni adıyla *Kültür Çalışmaları*³ semineri tanıtılacaktır.

Yazıda, Turkistik Bölümü'nde öğrenim gören ve aileleri farklı zamanlarda Türkiye'den göçmen olarak Almanya'ya gelmiş olan üniversite öğrencileriyle ilgili bazı gözlemlere yer verilerek uygulanmakta olan kültürlerarası ülkebilgisi dersinin içeriği, hedefleri; diğer filoloji bölümlerindeki içeriklerden farkı ortaya konacaktır. Yazıda ayrıca, tarihi bağlam içinde, Almanya'da *ülkebilgisi*⁴ ders içeriklerinin nasıl bir değişim gösterdiği kısaca aktarıldıktan sonra, Turkistik Bölümü'nde kültür çalışmaları başlığıyla uygulanmış seminerlerden seçmeler yapılarak, bu seminerlerde gerçekleştirilmeye çalışılan amaçlar ve seminerleri destekleyen uygulamalar bazı örneklerle açıklanacaktır.

1. Ülkebilgisi Nedir?

Ülkebilgisi, geleneksel olarak yabancı dil öğretimine ait bir disiplindir. Ancak doğrudan amaç dile ait dilsel yapıların öğretilmesini değil, bir bildirişim aracı olarak kullanılacak olan bu dilin konuşulduğu ülke ve kültürü ile ilgili bilginin aktarılmasını amaçlamaktadır.

Üniversite ve yüksek okullarda ülkebilgisi; kültürbilim, kültür çalışmaları, kültür bilgisi, *alan çalışmaları*⁵, kültürlerarası bildirişim gibi kavramlar adı altında uygulanır ve İngilizce, İspanyolca, Rusça, Farsça gibi filoloji bölümlerinin alt alanlarından birini oluşturur.

Almanya'da, ülkebilgisinin içerikleri ve önemi ile ilgili tartışmalar 70'li yıllarda doruk noktasına ulaşmış ve 80'li yıllardan sonra bu alanda *kültürlerarası öğrenme*⁶ içerikli bir yaklaşım geliştirilmiştir. Bu yaklaşımla, öğrencinin derste ve dersin uzanımında gerçekleştirilen farklı etkinliklerde, amaç dilin kültürü hakkında etkin bir biçimde bilgilendirilmesinin, ona kendi kültürünü de farklı açılardan değerlendirmeye yeteneği kazandıracağı konusunda bir açılım sağlanmıştır.⁷

2. Gözlem Evrenindeki Öğrencilerle İlgili Bazı Özellikler⁸

Bu başlık altında, 1995 yılından beri Duisburg- Essen Üniversitesi'nde çalışmalarını sürdüren ve Almanya için Türkçe öğretmeni yetiştirmekte olan

1 Bu metinde "Türkçe Öğretmenliği" yerine, bölümün adı olan Turkistik sözcüğü kullanılacaktır.

2 "Interkulturelle Landeskunde" bu metinde Kültürlerarası Ülkebilgisi olarak çevrilmiştir. Almanya'da 1995 yılından beri Türkçe öğretmeni yetiştiren Bölümde, seminerin adı bir süre bu biçimiyle kullanılmış ve sonra dersin içeriğinde yapılan değişikliklerle beraber Kültür Çalışmaları (Cultural Studies) olmuştur.

3 Cultural Studies

4 Landeskunde

5 Area Studies

6 Interkulturellen Lernen

7 Robert Bosch Stiftung, 1982- Stuttgarter Thesen zur Rolle der Landeskunde

8 Bu gözlemler, Turkistik Bölümü'nde okuyan ve Ruhr Bölgesi'nde yaşayan aynı yaş grubundaki gençlerle yapılan çalışmalar ve yaşantılar sonucu ortaya çıkarılmış ve bu Bölüme özgü sonuçlara varılarak "Cultural Studies" seminerinin içeriği oluşturulmuştur.

Turkistik Bölümü'nde okuyan ikidilli öğrenciler üzerindeki bazı gözlemler beş küme halinde özetlenmeye çalışılacaktır.

İkidillilik ve Katmansallık

Turkistik Bölümü'nde okuyan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunu Almanya'ya göçmen işçi olarak gelmiş ailelerin ikinci ve üçüncü kuşak çocukları oluşturmaktadır. Bu öğrenciler, Türkiyeli göçmen ailelerin çocuklarında gözlemlenen katmansal ortak özellikleri taşıyan ama bu grubun içinden üniversitede okuma olanağına kavuşmuş olma özellikleriyle ayrılan bir alt grubun üyesidir.

Dil gelişim aşamalarında nasıl bir toplumsallaşma yaşadıkları gözden geçirildiğinde, onların da bir üyesi olduğu kuşağın, genellikle dil edinimi sürecinde aileden ve yakın çevreden yeterli girdileri alamamış olduğu ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, bu kuşaktaki çocuklar çoğu zaman vardiyalı çalışan ebeveyninin zaman ayıramadığı, anadilinde yeterince konuşmadığı, konuşsa bile geldiği dar çevrenin bildirişim ve davranış biçimlerini aktardığı; yeterince masal dinlemeden, oyun oynamadan yetişen; televizyon karşısında büyüyen çocuklardır. Bu nedenle, açıklama, gerekçelendirme, soru sorma sorunları yaşamaktadırlar ve önlerine çıkan sorunları konuşarak değil, dilsel veya bedensel şiddetle çözme alışkanlığı edinmişlerdir. Gözlem evrenimizdeki öğrenciler, böylesi bir kuşağın içinden sıyrılarak üniversiteye gelmeyi başarmıştır.

Büyükçe bir bölümünün dil yeterlik düzeyleri iki dilde de düşüktür. Bu öğrenciler, iki dile de tam olarak hakim olamadığı için *sınırlı ikidilli*⁹ olma özellikleri taşımaktadır. Türkçede sağlıklı bir erken dönem dil edinim süreci geçiremedikleri gibi, Türkçe anadili derslerine de ya katılmamışlar ya da bu derslerden de yeterli yararı sağlayamamışlardır. Edinim süreci geçirdikleri diğer dil olan Almanca için de durum aynıdır. Bu nedenle, dil beceri düzeyleri açısından Türkçe gibi, Almandada da düşük düzey beceri göstermektedirler.

Öte yandan, yine gözlem evrenimizdeki azımsanmayacak sayıdaki öğrencinin de *baskın ikidilli*¹⁰ olma özelliği sergilediği görülmektedir. Bu öğrencilerin Almandadaki dil yeterlik düzeyleri yüksekken Türkçedeki düşüktür. Almandayı farklı ortamlarda ve işlevlerle rahatlıkla kullanabilirken, Türkçeyi çok dar bir alanda (yalnızca evde ya da yalnızca belirli bir çevrede ve konuda) az işlevle kullanmaktadırlar. Örneğin bu öğrencilerin, günlük dil kullanımında, kendi aralarında, Türkçe konuşmayı tercih ettiği, özel ve kişisel konuları, duygu dünyalarına ait konuları, geleneğe ait kültürel konuları da Türkçe dile getirdikleri gözlenmektedir. Almandaya ise Almanya'nın günlük yaşamına ilişkin konularda, bilimsel veya politik konularda başvurdukları dikkati çekmektedir. Bir başka deyişle, onlar için Almanca "güçlü" dilken Türkçe "zayıf" dil konumunda kalmakta ve bu nedenle de Almandadan Türkçeye çok sayıda kopyalama yaptıkları görülmektedir.

9 Semilingualismus

10 dominantbilingualismus

Öte yandan, gözlem evrenimizdeki gençlerin Almanlarla bildirişimde bulunacakları ortamlarda aileleriyle birlikte görünmekten ve Türkçe konuşmaktan çekindikleri de bulgulanmıştır. Çoğu, çalışarak okumak zorunda olan bu öğrenciler tezgahtarlık, garsonluk, hastabakıcılık, temizlikçilik, kasiyerlik gibi geçici işlerde çalışmakta ve çalışırken yakınlarında bir Alman varsa bildirişim katılımcısının Türkçe konuştuğunu bilmelerine rağmen Almanca konuşmayı tercih etmektedirler. Ölçünlü Türkçenin konuşulduğu ortamlarda, genel toplantılarda ve derslerde ise hata yapmak endişesiyle, söyleyecek sözleri olmasına karşın daha az konuştukları ya da hiç konuşmadıkları gözlenmektedir.

Kendileri doğrudan yaşamamış bile olsalar, “yabancı düşmanlığı”nın toplumdaki yaşanmış örneklerinin, üzerlerinde bir baskı oluşturduğu dikkati çekmektedir. Bu baskının, “Türkçe konuşmayarak saklanma” denebilecek bir savunma içtepkisinin gelişmesine neden olduğu görülmektedir.

Kimlik

Almanya’da doğmuş, büyümüş, üniversiteye gelmiş bir öğrenciye sorulan “Nerelisin?” sorusunun yanıtı genellikle, ebeveynlerinin doğduğu yer olmaktadır. Öğrencilerin büyük bir bölümü için “bireysel kimlik”lerinin çok önemli olmadığını, tam tersine “ulusal ve kültürel kimlik”leriyle kendilerini ifade etme çabası içinde olduklarını söylemek mümkündür. Alman pasaportu taşıyor olsalar da, kendilerini “Türk ve müslümanım” diye ifade etmektedirler.

Türk olmak, Türklük merkezli değerlendirme, etnosantrizm, son yıllarda gelişen olayların ve Almanya’da hızla yükselen yabancı düşmanlığının da etkisiyle birey için iki kültürlü yaşamın gereklerini yerine getirmeyi ve onun duygusal barışıklığını engelleyecek biçimde güçlenmektedir. Bu durum onu, yaşadığı ya da yaşanan olaylarla ve sorunlarla akılcı süreci işleterek yüzleşemez hale getirmektedir. Bunun sonucunda, aşağıdaki maddeler içinde de ayrıca değinileceği gibi, giderek daha sınırlı bir düşünce dünyasının paylaşımcısı haline gelmekte; yaşamını daha kapalı bir toplumsal alanda sürdürmektedir.

Kültürel Yaşama Katılım

Çoğu öğrenci, formasyonlarını içinde tamamlama durumunda oldukları Alman kültürünü ya tam tanımamakta ya da bu kültürle hiç ilgilenmemektedir. Sinema, tiyatro, konser, televizyon, radyo, günlük gazete, Almanların gittikleri eğlence yerleri, toplantılar, edebiyat, resim ve heykel sergileri, müzeler, yaşadıkları bölgenin tarihi gibi konuları takip etmemekte, edememektedirler.

Benzeri bir ilgisizlik kimlik sunumundaki tutumlarından yola çıkarak beklenenin tersine Türkiye’ye karşı da geçerlidir. Sanat ve kültür alanında, televizyon kanallarının yönlendirmesi altında kaldıkları; genellikle yalnızca güncel olanla, popüler olanla, arabeskle, modayla, vs. ilgilendikleri ve neredeyse bütünüyle yığın kültürünün etkisi altında kaldıkları dikkati çekmektedir.

Türkiye ve Anadolu'nun tarihi hakkındaki bilgileri son derece sınırlıdır. Edinmiş oldukları bilgi, sözel bildirişime dayalı (kulaktan dolma) ya da medyanın etki alanı ve yönlendirmesi çerçevesinde oluşturulmuş niteliklidir.

Kapalı Toplum Özellikleri: Dışa Kapalık

Görüldüğü gibi, gözlem evrenimizdeki gençler, bir anlamda birer kapalı toplum üyesi gibi davranmakta, bir başka deyişle bu gençler arasında getolaşma eğilimi giderek yaygınlaşmaktadır. Bu durum, gençlerde yığın psikolojisinin gelişmesine neden olmakta; kendi aralarında gruplaştıkları, bir kimlik arayışı içinde bireysel özelliklerini bastıracak biçimde grup kimlikleri geliştirdikleri ve doğal olarak pek çok olumsuz etkilenmeye de açık hale geldikleri gözlenmektedir. Gençler arasında etnik, dinsel ağırlıklı gruplaşmalar sıklıkla görülmektedir. Bu gruplar içinde belli üst kavramlar altında, belli bir yaşam tarzıyla, giysilerle, simgelerle kendilerini ifade edebildikleri ölçüde ihtiyaçlarını karşıladıkları, ancak toplumdaki diğer gruplardan da giderek daha çok soyutlandıkları görülmektedir. Kısacası, Almanya'da bireyler için "ötekileştirme" çift yönlü olarak ve etkin bir biçimde kendini hissettirmektedir.

Entegrasyon Korkusu

Üniversiteye yeni gelen öğrencilerde gözlemlenen bir diğer durum da *bütünleşme/birleşme*¹¹ korkusu ve reddidir. Bu durum, son yıllarda, Alman hükümetlerinin çıkardıkları yasalardan etkilenen azınlıklar için yeni bir gelişme olarak belirginleşmektedir. Alman vatandaşı olmuş yabancılar için bile "Bu toplum beni istemiyor, kendi benliğimi kaybetmeden bu toplumda varolma şansım azalıyor", duygusu yaratacak düzenlemelerle "çokkültürlü toplumda *içiçe/birlikte* yaşama" politikasından geri adım atılması, özellikle kolektif kimliğin de zorladığı gençlerde bu tepkiye neden olmaktadır. Bunun yanı sıra, bazı araştırmacıların ve medyanın, genç kuşaklardan "Gençler kimlik arayışı içindeler", "İkinci, üçüncü kuşak gençler iki kültür arasına sıkışmış kalmış" gibi klişelerle sözetmeleri onları daha da rahatsız etmektedir.

3. Ülkebilgisi Dersi ve Almanya

19. Yüzyılın sonunda ekonomik, politik ve askeri alanda güçlenen Almanya'da, yabancı dil öğrenimi önem kazanmış ve "*Realienkunde*¹²" adı altında, yapılan derslerde amaç dilin konuşulduğu ülkenin coğrafyası, tarihi, toplumsal yapısı ve hatta trafiği ile ilgili günlük ve ekonomik pratiğe ağırlık veren ansiklopedik bilgiler esas alınmıştır.

11 Entegrasyon

12 gerçeklik bilgisi

20. Yüzyılın ilk yarısında, özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda, aynı disiplin "*Kulturkunde*¹³" adı altında yeniden düzenlenmiş; eğitim politikaları, Humboldt'un "millet ve kültür birliği" tezine dayalı milliyetçi bir içerik kazanmıştır. Söz konusu diğer kültür ile karşıtlıkları öne çıkaran, Almanya'nın ahlaki ve kültürel değerlerini yücelten bu anlayış, 1933 yılından itibaren Hitler'in Nasyonaldöşyalist Parti'sinin politik propaganda aracı olarak kullanılmaya başlanmış; Nazi döneminde kültür bilgisi dersinin amacı tamamen değişmiş, "öteki"ni düşman gösteren, uygarlıkları ve kültürü ırk esasına göre açıklayan, Alman ırkının üstünlüğünü kanıtlamayı destekleyen bir disiplin olarak "*Rassenkunde*¹⁴" dersi haline getirilmiştir

İkinci Dünya Savaşı'nın 1945 yılında sona ermesinden sonra Avrupa bütünlüğünün yeniden inşası ve Nazi rejimi tarafından oluşturulan önyargıların kırılması amacıyla yabancı dil öğrenimi desteklenerek yeni yaklaşımlar geliştirilmiş ve eğitim reformu yapılmıştır.

Altmışlı yılların sonunda, Almanya'da öğrenci hareketlerinin başladığı, özerklik isteyen hareketlerin ve toplumsal eleştirinin yükseldiğı, ayrıca ticaret ve endüstrinin gelişmesiyle yabancı dil öğrenme ihtiyaç ve isteğinin arttığı bu dönemde, dersin adı "*Landeskunde*¹⁵" olarak değiştirilmiş ve ders, *dil edinimi*¹⁶ sürecinin bir parçası haline gelmiştir.

Günlük yaşam ve davranışlardan yola çıkan ülkebilgisi dersi, öğrencinin *bildirışimsel becerisini*¹⁷ ve 70'li yıllarda da *uluslarüstü*¹⁸ ve kültürlerarası bildirışim becerisini geliştirmeyi amaçlayan karşılaştırmalı içeriklere¹⁹ yönelmiş, 80'li yıllardan itibaren bazı bölgelerde "*Landeswissenschaft*²⁰" adı ile uygulanan ders, ağırlıklı olarak öğrencinin bireyselleşme sürecine katkı sağlayabilecek, "yabancı"yı/ "öteki"ni anlama, onunla empati kurabilme; kendi kişiliğini oluşturan topluma eleştirel bakabilme; kendi kültür değerleriyle hesaplaşabilme yeteneğini oluşturabilecek içeriklerle desteklenmiş ve ayrıca güncel gelişmeler çerçevesinde sürekli yenilenmiş, öğretimbilgisindeki gelişmelere koşut olarak bu ders için yeni bakış açıları geliştirilmiştir.

13 kültür bilgisi

14 ırk bilgisi

15 ülkebilgisi

16 Spracherwerb

17 kommunikative Kompetenz

18 Transnational

19 Bu dönemde ülke bilgisi dersinin öğretimsel temelleri ile ilgili üç farklı görüş gelişmiştir. Firges ve Melenk'e göre, öğrenciler, farklı kültürlerdeki günlük yaşama ilişkin ortaklıkları ve farklılıkları kendi gözlemleri (/izleme) ve araştırma yoluyla keşfedebilirler ve bu alandaki bilgilerini genişletebilirler. Özellikle öğrenci değiş tokuşları buna önemli katkı yapar. Konuya toplumbilimsel bir bakış açısıyla yaklaşan Bock ise, bir dili öğrenmenin her zaman "politik bir öğrenme" olduğundan yola çıkarak, ülkebilgisel öğrenmenin, amaç dilin geçmişteki ve bugünkü yazılı yazısız normlarını öğrenmekle mümkün olacağını, öğrenci açısından amaç ülkenin kurumsal yapısını öğrenmenin ve bu yapının o kültüre etkisinin araştırılmasının öne çıkarılması gerektiğini savunur. Üçüncü görüş ise Christ tarafından savunulur. Buna göre ülkebilgisi dersi dilsel ağırlıklı olmalı ve amaç dilin söz varlığı, sözvarlığı birimlerinin o toplumsal yapı içindeki özellikleri gözönüne alınarak verilmelidir.

20 ülke bilimi

Geçtiğimiz yıllarda ülkebilgisi alanı için, öğrencinin özerkliği; hızla gelişen ve değişen medya, yeni bir dünya yaratan ve dünyanın en uzak köşesiyle bile bir anda bildirişim kurabilme şansını yaratan internet gibi yeni medya araçları; ikidillilik, çokkültürlülük konuları ve yabancı dilin ilkokullardan itibaren öğretilmesi gibi konular yeni tartışmaları da gündeme getirmiştir.²¹

4. Turkistik Bölümü'ndeki Uygulamalara Ayrıntılı Bakış

Duisburg-Essen Üniversitesi Turkistik Bölümünde “Kültür Çalışmaları” adı altında uygulanan ülkebilgisi dersi, ders işleme sürecinde kültürler arası karşılaştırmayı esas alma, eylem ve üretime ağırlık verme ve eşzamanlı olarak öğrencinin dil edincinin gelişmesine de katkıda bulunma ilkeleri çerçevesinde yapılandırılmıştır. Bu niteliğiyle, üniversitelerin diğer filoloji bölümlerindeki uygulamalardan farklılık göstermektedir.

Almanya’da, filoloji çıkışlı öğretmenlerin çoğunluğu (Almanca Bölümü hariç), yabancı dil olarak öğrendiği dili, örneğin İspanyolca, Fransızca, İngilizce, vb., “yabancı dil” olarak; Turkistik Bölümü’nden çıkan öğretmenler ise, kendi anadilleri olan Türkçeyi “anadili” olarak öğretmektedirler. Ülkelerarası kültür bilgisi konusundaki derslerin içerikleri, genel olarak yabancı dil öğretiminin bir parçası olarak planlandığı için, Turkistik Bölümü’nün özellikleri gözönüne alınarak yapılmış çalışmalara henüz rastlamak kolay değildir.

Yazının başında, bazı gözlemlerle tanıtılmaya çalışılan öğrenci profiline bakıldığında, bu grubun kültür bilgisi gereksinimlerinin farkı da belirginleşecektir. Öğrencilerin her iki ülkenin kültür bilgisine uzaklıkları ve onların kültürel kimliklerini oluşturan etkenler gözönüne alındığında, bölümümüzde yapılan Kültür Çalışmaları derslerinin hedefleri aşağıdaki biçimde belirginleşmektedir:

Öğrencinin, olay ve olgulara sadece kendi bakış açısından değil, karşı kültürün bakış açısıyla da bakabilmesini sağlama, karşı kültürle empati kurabilmesini ve önyargılarından kurtulabilmesini kolaylaştıracak bilgiye ulaşma becerisini geliştirme öğrencinin kültürlerarasında bir köprü kurabilme yeteneğini geliştirme, öğrenciyi, yabancı bir kültürü anlama becerisinin kendi kültürünü de anlama yetkinliğini geliştireceğinin bilincine vardırma

Bu hedeflere varabilmek için Kültür Çalışmaları dersi çerçevesinde daha fazla eylem ve üretime ağırlık verilmesi ve daha yoğun karşılaştırmalı çalışılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ülkelerarası kültür bilgisi uygulamalarıyla geliştirilecek beceri, öğrencinin, farklı kültürler arasındaki bildirişim sırasında ortaya çıkabilecek tüm sorunları, kendiyile de barışık kalarak çözebilme ve ilişkisini bu çerçevede sürdürebilmesini sağlamalıdır. Öyle ki öğrenci, bir yandan bu sorunlara yansız bir biçimde yaklaşarak kendi

21 W. Delanoy, E.Leupold

kültürüne de eleştirel bir bakışla yaklaşabilecek, diğer yandan da birey olarak kendi sorun ve düşüncelerini, yani kendini de gözardı etmeyecektir.

Ülkelerarası kültür bilgisi öğretiminde önemli noktalardan birisi, öğrencinin, karşısındakinin de kendi bakış açıları olduğunu öğrenmesi/farkına varması ve bunu “normal” bir şey olarak değerlendirmesi, yani karşısındakiyle empati kurabilmeyi öğrenmesi, karşı tarafa “onun gözlüklerini takarak” bakabilme becerisini geliştirmesidir.²²

Bu beceri öğrenciye, önyargıların, tahminlerin ve içinde bulunduğu dar toplumsal - kültürel tek yanlı biçimlendirici dünyasının etkilerinden sıyrılarak, kendi deneyimi ve edindiği nesnel bilgi sonucunda oluşturduğu bir bakış açısı ve davranış biçimi de kazandıracaktır.

4.1 Dersin İçerikleri Nasıl Belirleniyor?

Yarıyıl boyunca tartışılması düşünülen konunun içeriği ne olursa olsun hedef, öğrencinin, bu içerik yardımıyla bir yandan bilgi edinirken bir yandan da geliştirmesi ve farkına varması gereken, yukarıda altı çizilmiş olan *davranış ve değerlendirme becerilerini* edinmesidir.

Bu bakış açısıyla yaklaşıldığında derslerde, seçilen konuya göre farklı düzeylerde karşılaştırmalı çalışmalar yapılması gerekmektedir. Karşılaştırmalar, konunun içeriğine bağlı olarak, ülkeler hakkında nesnel sayısal bilgiler; yine o ülke halklarının anlayış ve davranış biçimleri, toplumsal-politik-kültürel-bildirişimsel düzenlemeleri; sistemler düzeyinde toplumsal, ideolojik yapılanmalar vb. olabilir. Bu karşılaştırmaların anlaşılabilirliği, aralarında bağlantılar kurulabilmesi, doğaldır ki, eğer karşılaştırılan kültürde aynı veya benzeri somut görünüşler varsa mümkündür. Bu mümkün değilse, yine de kimi olası karşılaştırma noktalarının dersi verecek öğretim elemanı tarafından önceden planlanması, öğrencinin dünya bilgisi edinmesi açısından gözardı edilmemesi gereken bir durumdur.

4.2 Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Kültür Çalışmaları dersinde, öğrenciye bir yandan konuya ilişkin bilgi aktarılırken bir yandan da, konuya ilgisini çekmek ve öğrencide ilgili konuya “hazırbulunurluk” durumu oluşturmak amaçlanmaktadır. Öğrencinin, konuyu göz-lemleyip, araştırıp, kendi katkısını yaparak sunmasını ve tartışabilecek düzeyde derinleşebilmesini sağlayabilmek amacıyla, konunun içeriği ne olursa olsun öğrenci, ağırlıklı olarak aşağıdaki biçimlerde yönlendirilmektedir.

Öğrencinin konuya ilgi duyması durumunda okuyabileceği, o alandaki dil becerisini, sözcük dağarcığını, o alanla kurgusal da olsa köprü kurmasını sağlayarak geliştirmeyi hedefleyen yazınsal-bilimsel kitapları içeren başlangıç kaynakları sunulmakta ve kendisinden yarıyıl sonuna kadar bu kaynakçayı geliştirmesi istenmektedir.

22 U. Zeuner

Sınıfta ya da düzenli yapılan görüşmelerde, öğrenci ile birlikte seçilen alana ilişkin anlam çalışmaları ve karşılaştırmaları (kavram, terim, deyiş, aforizma, atasözü, vs.) yapılmakta; ulaşılan sonuçlar sınıflandırılarak bir *arşiv* oluşturulmak-tadır. Aynı sınıflandırma görsel metinlerle de (film, karikatür, fotoğraf, güzel sanat-ların ürünleri- resim ve heykel, vs.) desteklenmektedir. Toplanan sözel, görsel ve yazılı malzemenin, karşılaştırılan kültürlerdeki izdüşümleri ve o kültüre etkisi öğ-rencilerle birlikte incelenmektedir.

Yapılan gözlemler sonrasında, kültürel benzerlikler ve karşıtlıklar belirlenerek, tüm bu özelliklerin, *çokkültürlü toplumun*²³ bir parçası olan göçmen topluluğu için, ama özel olarak da Almanya'da yaşayan Türkiye'den göç etmiş aileler açısından ne ifade ettiği, çeşitli sınıflandırmalar yapılarak (yaş, cins, meslek, etnik, coğrafi farklar... açısından) irdelenmektedir. Bu çalışmalar, ders içi-dışı etkinlikler çerçevesinde, öğrenci sürekli etkin kılınarak gerçekleştirilmekte, grup çalışmalarıyla desteklenmekte ve bu yolla öğrenci motivasyonu sürekli kılınmaktadır. Öğrencilerden, kültürleri tanımaya yönelik yurt içi ve yurt dışı gezilere katılma; sinema, tiyatro, okuma, açık oturum, konferans gibi kültürel- bilimsel faaliyetleri izleme; farklı aşamadaki okullarda kendilerinden daha küçük yaştaki öğrencilere ikidilli kitap okumaları yapma; müzeleri, bölgenin işçi sınıfı tarihini tanıyabilecek-leri açık ve kapalı sergileri, tarihi mekanları ve maden ocaklarını gezme, Nazi döneminin ve faşizmin Almanya'daki ayak izlerinin takip edilmesine yardımcı olacak etkinliklere katılma, toplama kamplarını, tarihi anıt olarak korunmuş yerleri ziyaret etme ya da bu tür yerlerle ilgili kaynakları bulma, canlı tanıklarla konuşma gibi etkinliklerde etkin olmaları beklenmektedir. Bu çerçevede, Almanya'da olduğu kadar Türkiye'de de ailelerinin geldiği ülkenin kültür mirasını tanımaları; onların yeterince tanımadıklarını düşündüğümüz farklı insan yüzleriyle, sivil toplum örgütleriyle, mümkünse resmi kurumlarla, farklı dinsel, geleneksel motiflerle karşılaşmaları ve Kültür Çalışmaları semineri çerçevesinde, bu hedefleri gerçekleştirebilecekleri etkinliklere katılmaları kolaylaştırılmakta ya da bu tür etkinlikler düzenlenerek ve onlarla birlikte hareket edilmektedir.

4.3 Konu Başlıklarından Seçmeler

Duisburg- Essen Üniversitesi'nin görece genç ve öğrenci sayısı bakımından küçük bölümlerinden olan Turkistik Bölümü'nde 1995 yılından beri Kültürlerarası Ülkebilgisi adı altında sürdürülen dersin adı 2006 kış yarıyılında, yazının girişinde de belirtildiği gibi, Kültür Çalışmaları olarak değiştirilmiştir. Önlisans ve lisans öğrencileri için, öğrenci profili ve ihtiyaçları gözönüne alınarak yapılan program şu üç ana başlık etrafında toplanmaktadır:

Bölüme yeni başlayan önlisans öğrencilerinin katılmak zorunda oldukları *Kültürbilime Giriş* dersinde, kültürün temel sorunları; anlam, kuram, terim ve

23 multikulturelle Gesellschaft

kavramları tartışılmakta; daha sonraki dönemler için ortak bir dil oluşturulmaya çalışılmaktadır.

*Çokkültürlülük*²⁴ üstbaşlığı altında verilen derslerde lisans öğrencileri için çokkültürlü bir toplumda, sürekli bu tartışmanın içinde yaşıyor olmaktan kaynaklanan sorunlara yönelik olarak, çokkültürlülüğün eğitim, dil, din, sanat alanlarındaki görünümleri, kurumlar açısından çokkültürlülük, bilişsel gelişime etkisi açısından çokkültürlülük ve çokkültürlülük ve kimlik arayışları konuları tartışılmakta, karşılaştırmalar yapılarak öğrencilerin derse etkin katılımı sağlanmaktadır

*Anadolu Kültür Tarihi*²⁵ üstbaşlığı altında verilen dersler üç yarıyla dağıtılmıştır. Bu dersler de önlisans öğrencileri için öngörülmüştür. Bu üstbaşlık altında verilen derslerde, tarih öncesinden başlayarak, insanın insan olma süreci günümüze kadar izlenmekte, Anadolu’da yaşamış uygarlıklar tanıtılmakta; eşzamanlı olarak Avrupa ve dünya kültür tarihi de ele alınarak karşılaştırmalı çalışmalar yapılmaktadır. Dersin konusu ne olursa olsun, öğrenciler bu dersleri aldıkları süre içinde planlanmış etkinliklere katılmak, etkin ve yaratıcı olmak zorundadırlar.

Örneğin, yukarıda anılan üst başlık altında ele alınan “Karikatürlerle 20.Yüzyıl tarihine karşılaştırmalı bir bakış” seminerinde, öğrencilerin sonunu yaşama olanağı buldukları bir yüzyılın politik, sosyal, kültürel yaşamını, geleneksel tarih kitaplarının dışından bir bakışla okumalarını sağlamak ve bir görsel metin olan karikatürün sadece güldürmeyi amaçlamadığını düşündürmek, farkına vardıkları özellikleri karşılaştırmalı kültür tarihi bilgisinin ışığında tartıştırmak amaçlandı. Değişik coğrafyalardan çizerlerin karikatürleri üzerinden kültürel ve ulusal kimliklerin de tartışıldığı seminerde yazın²⁶, resim ve heykel, müzik gibi farklı disiplinlere de göndermeler yapıldı.

4.4 Öğrencilerin Kültürel Yaşama Katılımını Sağlamak Amacıyla Gerçekleştirilen Etkinlik Örnekleri

4.4.1 Salı Sineması

Bugüne kadar sürekliliği sağlanabilmiş ve halen çok sayıda öğrencinin etkin katılımıyla sürdürülen, Kültür Çalışmaları dersinin devamı niteliğinde olan *Salı Sineması Etkinlikleri*²⁷, üniversite dışından aydınların da katılımıyla genişleyerek bir sinema klübüne dönüşmüştür. Filmin seyredildikten sonra tartışıldığı, çözümlendiği oturumlar, genellikle önceden konuya hazırlanmış bir öğrenci tarafından yönlendirilmektedir.

24 “Çokkültürlülük” üstbaşlığı altında, bugüne kadar Almanya ve Türkiye’de Çokkültürlülük; Avrupa Aydınlanması ve Türkiye; Çok Kültürlü Toplumda İletişim Sorunları; Atasözleri, Deyimler ve Kültürlerarası Bildirişim; Kültürel Hayata Katılım Ne Demektir?; Tartışma Kültürü ve Çok Partili Sistem konulu dersler yapılmıştır.

25 “Anadolu Kültür Tarihi” üstbaşlığı altında, bugüne kadar Anadolu’da Konut ve Yerleşme Kültürü; Minyatürlerle Osmanlı; Cumhuriyet’ten Bugüne Anadolu İnsanın Değişimi; Görsel Sanatlar ve Cumhuriyet; Almanya ve Türkiye Yakın Tarihine Beyaz Perdeden Bakış; Karikatürlerle Karşılaştırmalı 20.Yüzyıl Tarihi ; Anadolu Kültürünün Almanya’daki Yaşama Etkisi, Sosyal- Kültürel Değerler Değişimi, Çocuklar ve Gençler, Sürgün Ülkeleri Olarak Türkiye ve Almanya; Avrupa’da ve Türkiye’de Kadın Olmak konulu dersler yapılmıştır.

26 bkz. “Don Kişot ile Nasrettin Hoca’yı tanıştırmak”alt yazılı karikatür. Nasrettin Hoca ile Cervantes’in ünlü roman kahramanı Don Kişot’tan yola çıkılarak iki seminer boyunca farklı kültür sistemleri karşılaştırıldı. Bu tartışmaya katılmak isteyen öğrencilerden Cervantes’in romanını okumaları beklendi.

27 Bu etkinlik, Essen’de bir kültür merkezi olan Katakomben Tiyatrosu’nda Ocak 2006’dan beri düzenli olarak sürdürülmektedir.

Bu etkinliğin temel amaçları, hemen hemen hepsi ikinci- üçüncü kuşak olan ve anadillerinde kendilerini ifade etme güçlüğü yaşayan öğrencilerin dil becerilerini geliştirmek; Türk ve dünya sinemasının klasiklerini tanımalarına önyak olmak; kurgusal görsel bir metin olan filmlerin kurmaca olduğunun ve dış dünya gerçekliğinin farkına varmalarını sağlamak; eleştirel sorgulama becerisini edinmeleri için hedef nesneye nasıl bakabileceklerini göstermek; aile ve arkadaş çevresi gibi sürekli birlikte oldukları grubun dışındaki bir ortamda farklı bir toplumsallaşma deneyimi edinmelerine yardımcı olmak; gittikçe küçülen ve küreselleşen dünyanın sorunlarına ilgi duymalarını sağlamak; geçmiş ile bugün arasında bağlantılar kurmalarını sağlayarak toplumsal hafızanın diri kalmasına katkıda bulunmak olarak belirlenmiştir.

4.4.2 Grup Gezileri

Ruhr Bölgesi'nde düzenlenen günöbirlik veya Türkiye'ye düzenlenen süreli gezilerle, (örneğin, İstanbul, Kapadokya, Orta Anadolu, Güney Doğu Anadolu Gezileri) öğrencilerin kendilerini ait hissettikleri ülkenin (Almanya veya Türkiye) tanımadıkları bir yüzüyle, değişik tatları ve renkleri, tarihsel kültürel varlıkları, farklı insan yüzleri, sivil toplum örgütleri, resmi kurumları, farklı dinsel, geleneksel motifleriyle tanışmaları; sadece tarihsel değil aynı zamanda yaşayan ve güncel olanla da karşılaşmaları istenmektedir.

Örnekleri verilen etkinliklerle, öğrencilerin aşağıda sıralanan duyuşsal ve düşünsel kazanımları gerçekleştirecek öğrenme yaşantıları geçirmeleri amaçlanmaktadır:

Serbest zamanı kullanma alışkanlıklarının değişmesi

Hergün içinden ve yanından geçtikleri tarihin ve doğanın farkına varmaları

Yaşadıkları bölgenin kültürel etkinliklerini, sanat eserlerini (tiyatro, sinema, festival, konser, sergi, sinema, fotoğraf, müze, resim, heykel, vb.) doğal ve tarihsel kültürel varlıklarını (tarihi anıt, müze, korunmaya alınmış toplama kampı gibi insanlık tarihi açısından unutulmaması gereken tarihsel anı alanları, folklorik ve etnografik ürünleri vb.) tanımaya yönelik bir faaliyetin ilgi alanı haline gelmesi

Bir tarih bilincinin ve kültür mirasına sahip çıkma bilincinin gelişmesi

Medya veya içinde buldukları toplumsal bir grup yoluyla edindikleri bilgiyi kendi deneyimleriyle karşılaştırıp değerlendirerek önyargılarından kurtulabilmeleri

Kendi kültürel değerlerine eleştirel bakabilme becerilerinin ve özgüvenlerinin geliştirilmesi

Sonuç

Kültür Çalışmaları dersi, ikidilli dil öğretimi ortamları için yazı boyunca sıralanan nedenlerle gözardı edilemez bir öneme sahiptir. Bu ders, her ne kadar başlangıçta yalnızca yabancı dil öğretimi ortamları için planlanmış bir kapsama sahipse de ikidilli/çokdilli bireylerin dilsel, bilişsel ve toplumsal

gelişimi açısından yüklendiği rolle giderek daha etkin bir biçimde öne çıkmaktadır.

Değişik nedenlerle kaçınılmaz hale gelen ikidilli/çokdilli ortamda, bu ortamın paylaşımcısı olan bireylerin, özellikle de yetişmekte olan kuşakların kimlik ve dil sorunlarıyla her geçen gün daha fazla karşı karşıya kalınmaktadır. Bu sorunların bireye ve uygar toplumlara yakışır bir biçimde çözümlenmesinde, öğretim ortamlarında yukarıda sunulan içerikle verilecek kültür çalışmaları dersleri anahtar roller yüklenebilir. Duisburg-Essen Üniversitesi Turkistik Bölümü'ndeki uygulamalardan alınan sonuçlar, bu iddianın gözlenebilir tanıtılarını içermektedir.

Kaynakça

- Akça, A.Avni. Don Kişot ile Nasrettin Hoca'yı Tanıştırmak. Yeni Akrep. Uluslararası Karikatür ve Mizah Dergisi. Sayı: 39. Kıbrıs
- Assman, A. (2006). Einführung in die Kulturwissenschaft: Grundbegriffe, Themen, Fragestellungen. Berlin
- Bilgin, N. (1994). Kimlik Sorunu. İzmir: Ege Yayınları
- Bramley, R./ Göttlich, U./ Carsten, W. (Ed.) (1999). Cultural Studies: Grundlagentexte zur Einführung, Lüneburg: zu Klampen
- Fausser, M. (2003). Einführung in die Kulturwissenschaft. Frankfurt am Main: Suhrkamp
- Güvenç, B. (1999). İnsan ve Kültür. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Hinz-Rommel, W. (1994). Interkulturelle Kompetenz. Münster / New York: Waxmann
- Koreik, U.(1999). Moderne Landeskunde !?, .http://www.sprachandragogik.uni-mainz.de/archiv/1999_1/koreik.pdf
- Koreik, U./Köster, L. (1997). "Das Museum ist besser als ein Buch". Das 'Haus der Geschichte' im Landeskundeunterricht". Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache 23
- Kylimcka, W. (1998). Çokkültürlü Yurttaşlık. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Leupold, E. (1995). Landeskundliches Curriculum. Bausch, K. R./ Christ, H./ Krumm, H. J. (Ed.): Handbuch Fremdsprachenunterricht. Tübingen/ Basel. S. 127-133
- Uygur, N. (1999). Kültür Kuramı. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Zeuner, U.(1999). Landeskunde und interkulturelles Lernen in den verschiedenen Ausbildungsbereichen "Deutsch als Fremdsprache" an der Technischen Universität Dresden, Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht (Online).http://www.spz.tu-darmstadt.de/projekt_jg_02_1/beitrag/zeuner.htm

(A.Vahit Akça) Don Kişot ile Nasrettin Hoca'yı tanıştırmak!